

УДК 027.7(477):[001.103-025.28:316.77:004.77
DOI: 10.31866/2616-7654.15.2025.335079

БІБЛІОТЕКИ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ВІДКРИТОГО ДОСТУПУ: ВІД КОНЦЕПЦІЇ ДО ВПРОВАДЖЕННЯ ВЛАСНИХ ПРАКТИК ВІДКРИТОЇ НАУКИ

Наталія Кобижча,
кандидатка культурології, доцентка,
Київський національний університет
культури і мистецтв
(Київ, Україна)
e-mail: shtefanka@ukr.net
ORCID ID: 0000-0003-1683-3325

Людмила Прокопенко,
кандидатка культурології, доцентка,
Київський національний університет
культури і мистецтв
(Київ, Україна)
e-mail: lyudmila976@ukr.net
ORCID ID: 0000-0002-9095-8428

Для цитування:

Кобижча, Н. & Прокопенко, І. (2025). Бібліотеки закладів вищої освіти у забезпеченні відкритого доступу: від концепції до впровадження власних практик відкритої науки. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*, 15, 82–99. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.15.2025.335079>

Мета статті – визначити форми та види електронних інформаційних ресурсів і сервісів бібліотек закладів вищої освіти України, що відображають цільове призначення та змістове навантаження політики відкритої науки.

Методи дослідження ґрунтуються на застосуванні загальнонаукових і спеціальних методів, зокрема системно-структурного підходу, що уможливив вивчення відкритого доступу як складної цілісної системи; порівняльного аналізу, за допомогою якого зіставлено різні підходи та практики щодо забезпечення доступу до електронних інформаційних ресурсів в академічних бібліотеках закладів вищої освіти; історичний, статистичний методи аналізу та синтезу, емпіричний підхід дали змогу комплексно вивчити різноманітні аспекти досліджуваного питання.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у визначенні основних складників та етапів впровадження концепції відкритого доступу у бібліотеках закладів вищої освіти України.

Основні висновки. Бібліотеки закладів вищої освіти України є вагомим складником системи наукових комунікацій і, відповідно, роблять значний внесок у впровадження концепції відкритої науки, забезпечуючи розвиток електронних ресурсів, функціонування репозитаріїв, створення електронних бібліотек на основі власних краєзнавчих ресурсів, оцифрованих документів. Стан інформаційної представленості бібліотек у науково-освітньому просторі закладів вищої освіти сьогодні відображається через наявність вебсторінки бібліотеки, інформації про електронний каталог, електронний архів, оцифрування рідкісних видань, а відкритий доступ до передплачених наукометричних, реферативних, повнотекстових, цифрових платформ та інструментів здебільшого охоплює авторитетні наукометричні бази даних, доповнені іншими галузевими і тематичними ресурсами, сформованими відповідно до профілю закладу вищої освіти. Попри розвиток технологій та інновацій академічна бібліотека залишається одним зі значущих компонентів інформаційно-освітньої системи закладу освіти, що постійно шукає нові способи взаємодії та комунікації із користувачами.

Ключові слова: відкрита наука; бібліотека закладу вищої освіти; класичні університети; інформаційні ресурси відкритого доступу; віртуальні виставки; віртуальна довідка.

ВСТУП

Сучасний науково-дослідницький простір зазнає суттєвих трансформацій під впливом концепції відкритої науки, яка охоплює такі аспекти, як відкритий доступ до наукових публікацій, відкриті дослідницькі дані, громадянська наука, відкрита дослідницька інфраструктура. Ці принципи докорінно змінюють підходи до організації наукових досліджень, оприлюднення їхніх результатів і доступу до отриманих наукових набутків. Стрімке зростання обсягів наукових потоків, їх цифровізація та необхідність в оперативному обміні ними висувають нові вимоги до освітньої, науково-дослідницької діяльності закладів вищої освіти.

Особливе значення у цьому процесі належить бібліотекам закладів вищої освіти, які відіграють ключову роль у інформаційно-аналітичній підтримці відкритої науки, забезпечуючи постійний доступ до електронних ресурсів, репозитаріїв, впроваджують цифрові сервіси та удосконалюють практики «цифрового кураторства» (Ярошенко, 2024).

Вихідною основою концепції відкритої науки (OS) прийнято вважати Будапештську ініціативу відкритого доступу (БІВД) – громадську ініціативу щодо принципів відкритого доступу до наукової літератури, оприлюднену для громадськості 14 лютого 2002 року (Budapest Open Access Initiative, 2002).

Зауважимо, що змістовно близькою до БІВД за термінологічними орієнтирами є Бетесдинська декларація (*Bethesda statement*, 2003) про відкритий доступ до публікацій, серед учасників якої були представлені наукові публічні бібліотеки Стенфордського, Каліфорнійського університетів та публічна бібліотека Товариства Макса Планка (Німеччина). Особливу увагу слід звернути на те, що в її рамках було створено робочу групу «Бібліотеки та видавці» для активізації зусиль бібліотекарів у пропагування відкритого доступу до наукової інформації.

В зазначеному контексті дослідження практик наукових бібліотек закладів вищої освіти у впровадженні принципів відкритої науки є важливим для розуміння сучасних тенденцій та розроблення дійових моделей їхньої діяльності. У Звіті Міжнародної федерації бібліотечних асоціацій та установ (ІФЛА) «Про тенденції 2024» акцентовано увагу на намаганнях бібліотек, які «докладають зусилля для узгодження ідеалів відкритого доступу з реаліями цифрового суспільства» (Dezuanni & Osman, 2024, p. 27).

ТЕОРЕТИЧНЕ ПІДҐРУНТЯ

Зазначене питання розглядається згідно із авторитетними міжнародними деклараціями «Будапештська ініціатива відкритого доступу», «Bethesda statement on open access publishing», Рекомендаціями ЮНЕСКО щодо відкритого доступу, Законом України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки» та іншими нормативними актами, Національним планом щодо відкритої науки, Дорожньою картою «Про інтеграцію науково-інноваційної системи України до європейського дослідницького простору», Поста-

новою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про набори даних, які підлягають оприлюдненню у формі відкритих даних».

В оприлюдненій Декларації до 10-річчя Будапештської ініціативи відкритого доступу викладено сценарії подальшого розвитку політик відкритого доступу (Budapest Open Access Initiative, 2012), а саме: ліцензування і повторне використання даних, розвиток інфраструктури та стійкість URL-адрес, заснованих на відкритих стандартах, адвокація і координація.

До 20-річчя БІВД широкий громадськості було представлено рекомендації щодо управління відкритою інфраструктурою на основі Декларації про оцінювання досліджень (DORA) (*San Francisco Declaration*, n.d.); підтримки Лейденського маніфесту по оцінюванню показників досліджень (Hicks et al., 2015); надання грантів для тих організацій, які підтримують принципи DORA (Budapest Open Access Initiative, 2022).

Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО) у 2020 р. приймає перший проєкт (варіант) Рекомендацій з відкритої науки (OS). У II розділі Рекомендацій визначено зміст терміна «відкрита наука», що розуміється і як рамкова концепція, що об'єднує різні рухи і форми діяльності, спрямовані на те, щоб зробити наукові знання, методи, дані й факти відкритими і доступними для всіх, розширити наукову співпрацю і обмін інформацією на користь науки і суспільства, зробити процес створення і розповсюдження наукових знань для всіх суб'єктів соціуму, які не входять в інституційне співтовариство; і, по-друге, як багатofункціональне утворення, що поєднує наступні ключові елементи: *відкритий доступ*, що інтерпретується через змістові складові: повний і безперешкодний доступ до результатів наукових досліджень, які можна багаторазово використовувати без будь-яких обмежень на безоплатній для користувачів основі; *відкриті дані* визначаються через такі ознаки: вільне багаторазове використання і поширення будь-якими особами, дотримання належних правил щодо зазначення джерела, *атрибуції та цитування*; *інфраструктура відкритої науки* розуміється як цифрова інфраструктура, необхідна для підтримки відкритої науки і забезпечення потреб різних спільнот (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, 2020).

В наступному програмному документі «Рекомендації ЮНЕСКО щодо відкритої науки», оприлюдненому в 2021 р., визначення термінів концепції відкритої науки набуває більш конкретних обрисів та наповнюється інформативно більшим спектром відтінків. Так, термін «відкриті наукові знання» розширює множину об'єктів доступу: дослідницькими метаданими, програмним забезпеченням, вихідним кодом, що є у відкритому доступі і захищені авторським правом на основі відкритої ліцензії. Окрім того, зауважимо, що в ньому визначається пріоритетне значення в реалізації принципів відкритої науки, з-поміж інших «суб'єктів відкритої науки», бібліотекарів, заохочення «бібліорізноманіття» з огляду на диверсифікацію форматів і засобів публікацій (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, 2021).

Звертаючи увагу на відкритість як сутнісну властивість Руху відкритого доступу, наведемо інші визначення «відкритості» щодо різних аспектів науки. До прикладу, сайт Open Definition (<https://opendefinition.org/>) визначає зміст терміна так: «Відкриті дані та вміст можуть вільно використовуватися, змінюватися та ділитися з будь-ким для будь-яких цілей». Знову ж таки охоплено наступні сфе-

ри наукових досліджень: відкритий доступ до публікацій, відкриті дослідницькі дані, програмне забезпечення та інструменти з відкритим кодом, відкриті робочі процеси, громадянська наука, відкриті освітні ресурси та альтернативні методи оцінки досліджень, зокрема відкрите рецензування (Center for Open Science, n.d.).

Значення і внесок бібліотек у розвиток Руху відкритого доступу визнаються на найбільш авторитетному рівні. З огляду на вищенаведені положення та з метою фіксації «відповідального» підходу до репрезентації наявного досвіду імплементації положень відкритої науки в поліфункціональній діяльності наукових бібліотек закладів вищої освіти проведемо аспектну порівняльну характеристику за відповідними напрямками її впровадження.

На думку дослідника І. Жияєва (2021), «у світі є дві основні «OS-концепції». Перша група представлена розробленням національних стратегій/планів дій країн ЄС у рамках парасолькової/рамкової концепції відкритої науки; і друга розробляється ЮНЕСКО і має рекомендаційний характер. У межах нашого дослідження застосовується в синтезованому вигляді європейська та світова практики» (Жияєв, 2021, с. 135).

Значущість концепції відкритої науки відображається у кількості публікацій на тему «відкрита наука», «відкритий доступ», «відкриті дослідницькі дані», «дослідницька інфраструктура» та інших термінах і похідних поняттях. Спробуємо поглянути на внесок зарубіжних і вітчизняних дослідників, які з'явилися в науковому просторі за останні роки в галузі освітніх, інформаційних та бібліографічних наук у руслі нашої розвідки.

Структуруємо окремі джерела наукової інформації у розрізі відкритої науки за кількома інформаційними блоками.

Перший блок вміщує праці теоретичного, методологічного та науково-інформаційного характеру, більшою мірою це системні дослідження стосовно впровадження практик відкритої науки, котрі підсумовують аналітичні рефлексії, емпірично підтверджені та теоретично узагальнені дані наукових досліджень. Зокрема, в науковому доробку дослідниці О. Бруй (2022) є праці про внесок наукових бібліотек у реалізацію політики відкритого доступу в університетському середовищі.

Узагальнення тенденцій у сфері відкритої науки, особливості впровадження відповідних політик, сервісів та ресурсів академічними бібліотеками у їхніх дослідницьких стратегіях стали предметом спільної наукової розвідки Т. Ярошенко, О. Сербіна та О. Ярошенко (2022). Результати дослідження проблеми створення багатофункціональної Web-орієнтованої екосистеми на основі програмного забезпечення із відкритим вихідним кодом для розширення інформаційного середовища наукової бібліотеки представлені у спільній розвідці І. Ключник, Т. Колесникової та О. Шаповал (Kliushnyk et al., 2019).

З-поміж значної кількості бібліотекознавчих студій дослідника С. Назаровця (2013) розглянемо одну з його праць, що стосується результатів соціологічного дослідження серед фахівців бібліотечної справи, проведеного з метою виявлення мотиваційних та стримуючих чинників стосовно поширення ідей відкритого доступу.

Стратегічним напрямом розвитку наукової бібліотеки, на думку В. Копаневої (2017), слід визнати формування інформаційної бази відкритої науки для сприяння функціональній трансформації бібліотеки з елементу наукової інфраструктури в учасника дослідницької діяльності.

Другий блок локалізує публікації фахівців у сфері бібліотечної справи щодо розроблення та впровадження практик відкритої науки просвітницького і практичного спрямування в академічних бібліотеках. У тезовому викладі наведемо основні аспекти праць зазначеного напрямку. У спільній публікації Л. Влащенко, Т. Грищенко та О. Нікітченко (2021) проведено ретроспективний огляд поняття «відкрита наука» та її складових, зацентовано на значущості проєктування власних практик відкритої науки з огляду на галузевий профіль закладу вищої освіти.

Висвітлення досвіду роботи наукової бібліотеки Вінницького національного медичного університету ім. М. Пирогова в руслі використання інформаційних інструментів відкритого доступу проведено В. Коваленко (2021).

В полі дослідницької уваги науковців А. Ржеуського та Н. Кунанець (2023) опинилися електронні інформаційні ресурси наукових бібліотек класичних університетів, що диференційовано за критеріями вебометричного представлення як бібліотек, так і їх власних та зовнішніх інформаційних ресурсів. Метою наукового дослідження, проведеного О. Гулаї та Г. Герасимчук (Hulai & Herasymchuk, 2024), стало здійснення контент-аналізу імплементації положень відкритої науки в освітньому процесі, науково-дослідницької діяльності та проєктної діяльності Луцького національного університету. У дослідженні Н. Калюжної та К. Хаушке (Kaliuzhna & Hauschke, 2024) проведено бібліометричний аналіз відкритості наукових публікацій, оприлюднених авторами, афілійованими з українськими закладами вищої освіти та науковими установами.

3-поміж публікацій зарубіжних науковців викликає зацікавлення з'ясування підходів до змісту двовекторної взаємодії та балансу із включення наукової бібліотеки в синтетичне середовище функціонування відкритої науки і необхідності її бізнес-адаптації, представлене дослідницею С. Цановою (Tzanova, 2020). Декларування особливої ролі бібліотечних установ, на думку науковиці, дещо вирівнює, урівноважує цей період шляхом трансформації наявних практик.

Мета статті – визначити форми та види електронних інформаційних ресурсів і сервісів бібліотек закладів вищої освіти України, що відображають цільове призначення та змістове навантаження політики відкритої науки.

МЕТОДИ ТА МАТЕРІАЛИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Пропонована розвідка спирається на застосування методів емпіричного рівня, як-от: пояснення, порівняння, описовий аналіз; контент-аналіз вебсайтів наукових бібліотек; загальнологічні методи: аналіз, синтез, індукція, аналогія. У процесі проведення дослідження вважаємо за необхідне виокремити законодавчо-нормативну складову, до якої належать «Рекомендації ЮНЕСКО щодо відкритої науки», рекомендації до 20-річчя БІВД, Закон України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки», Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження Національного плану щодо відкритої науки».

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Визнаючи пріоритетність євроінтеграційного поступу України на досить тернистому шляху, розроблення та удосконалення нормативно-законодавчого забезпечення просування принципів відкритої науки визнається одним зі стратегічних векторів на загальнонаціональному рівні. Закцентуємо увагу на розумінні

поняття «політика», що асоціюється в більшості громадян України з діяльністю ідеологічних, державних та інших надбудов. Отже, приймаємо до уваги визначення політики (policy), яке подане в Cambridge dictionary: «політика (policy) – набір ідей або план того, що потрібно робити в конкретних ситуаціях і про що офіційно погодилася група людей, бізнес-організація, уряд чи політична партія, під політикою розвитку відкритої науки в Європейському дослідницькому просторі та Європейському просторі вищої освіти будемо розуміти набір ідей та план заходів з імплементації концепції «Відкрита наука», офіційно узгоджених на європейському рівні» («Policy», n.d.).

Отже, зробимо більш детальний екскурс у розроблення законодавчих та нормативних документів України в руслі відкритої науки. В Законі України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки» описано етапи проведення Національної політики розвитку інформаційного суспільства: в пп. 1 і 4 «Основні стратегічні цілі розвитку інформаційного суспільства» визначено «сприяння становленню відкритого демократичного суспільства», «створення ... засобів комп'ютеризації та комп'ютерних програм з відкритими кодами» основними орієнтирами створення інформаційної інфраструктури (Верховна Рада України, 2007).

Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про набори даних, які підлягають оприлюдненню у формі відкритих даних» фіксує необхідність дотримання такої норми: «вільно копіювати, публікувати, поширювати, використовувати, зокрема в комерційних цілях, у поєднанні з іншою інформацією або шляхом включення до складу власного продукту *відкриті дані* з обов'язковим посиланням на джерело їх отримання» (Кабінет Міністрів України, 2015).

Пришвидження руху в напрямі відкритої науки відбулося завдяки низці законодавчих ініціатив, результатом яких стало схвалення Національного плану щодо відкритої науки і впровадження Дорожньої карти з інтеграції наукової системи до європейського дослідницького простору.

В Національному плані щодо відкритої науки (Кабінет Міністрів України, 2022) наведено перелік заходів, направлених на виконання різноаспектних завдань упродовж 2022–2030 рр.: забезпечення відкритого доступу до наукових результатів; забезпечення відкритого доступу до дослідницької інфраструктури; створення умов для проведення ефективної роботи з науково-технічною інформацією та об'єктами дослідницької інфраструктури; популяризація науки, поширення наукових знань та залучення громадян до участі в науковій діяльності.

В Дорожній карті «Про інтеграцію науково-інноваційної системи України до європейського дослідницького простору» визначено набір пріоритетів і цільових орієнтирів у процесі впровадження політики відкритої науки стосовно необхідності її застосування на всіх етапах «життєвого циклу» наукових досліджень; передбачено і гарантовано вільний доступ вчених до національних та європейських дослідницьких інфраструктур. Кожна з цілей, заявлених у Дорожній карті, має завданневий блок та розроблену систему індикаторів (Міністерство освіти і науки України, 2021).

Враховуючи наведений вище огляд наукових джерел із питань впровадження практик відкритої науки, зазначимо, що заклади вищої освіти України підтримують і пропагують принципи відкритої науки, незважаючи на те, що цей процес не був достатньо підкріплений на законодавчому рівні. Найбільш розповсюдженою

в цьому напрямі стала стратегія створення та інформаційно-методична підтримка функціонування інституційних репозитаріїв у структурі наукових бібліотек ЗВО. Окрім названого напрямку, є ведення наукових рецензованих журналів на платформі Open Journal Systems.

Для виконання мети розвідки нами сформовано вибірку закладів вищої освіти, в яку увійшли шість університетів за результатами рейтингу закладів вищої освіти «Топ-200 Україна 2024», складеного на основі міжнародних та національних показників, як-от: проведення академічної, науково-видавничої діяльності, оцінювання науково-дослідницьких досягнень у розрізі виконання Цілей сталого розвитку ООН (*Рейтинг університетів України*, 2024). До уваги було взято той факт, що п'ять університетів, що увійшли до вибірки, є керівними центрами зональних методичних об'єднань бібліотек закладів вищої освіти (рис. 1).

До вибірки увійшли так звані «класичні університети» відповідно до типології закладів вищої освіти, наведеної в Законі України «Про вищу освіту». В ст. 25 Закону подано визначення основних закладів вищої освіти, з-поміж яких класичний університет тлумачиться як «багатопрофільний вищий навчальний заклад четвертого рівня акредитації, що провадить освітню діяльність, пов'язану зі здобуттям певної вищої освіти та кваліфікації широкого спектра природничих, гуманітарних напрямів науки» (Верховна Рада України, 2014).

Рис. 1. Рейтинг університетів України 2024
Джерело: (Рейтинг університетів України, 2024) <https://euroosvita.net/index.php/?category=1&id=8252>

Одним із основних структурних підрозділів класичних університетів є бібліотеки, які, відповідно до Закону України «Про бібліотеки і бібліотечну справу», є спеціальними (академічними) бібліотеками, що задовольняють професійні (на-

укові, навчальні) інформаційні потреби відповідної категорії користувачів (Верховна Рада України, 2021).

У таблиці 1 подано короткі відомості про університети і наукові (академічні) бібліотеки названих вище закладів.

Таблиця 1

Перелік наукових (академічних) бібліотек закладів вищої освіти

№ п/п	Назва закладу вищої освіти	Офіційний вебпортал (сайт) бібліотеки закладу вищої освіти
1	Криворізький національний університет (ДВНЗ КНУ)	http://lib.knu.edu.ua/
2	Маріупольський державний університет (МДУ)	https://mu.edu.ua/library
3	Прикарпатський національний університет імені В. Стефаника (ПНУ ім. В. Стефаника)	http://lib.pnu.edu.ua/
4	Одеський національний університет імені І. І. Мечникова (ОНУ ім. І. Мечникова)	https://lib.onu.edu.ua/
5	Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна (ХНУ ім. В. Каразіна)	http://www-library.univer.kharkov.ua/ukr/
6	Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича (ЧНУ ім. Ю. Федьковича)	http://www.library.chnu.edu.ua/index.php?page=ua

У таблиці 2 вміщено відомості про інформаційні ресурси та сервіси відкритого доступу бібліотек за рівнями інформаційної доступності, сервісного обслуговування користувачів, підтримки Руху Open Access.

Таблиця 2

Інформаційні ресурси та сервіси відкритого доступу академічних бібліотек

Академічні бібліотеки	Електр. каталог (запис.)	Електронний архів	Відео-консультації	Віртуальна довідка	Віртуальні виставки	Оцифрування рідкісних видань
Криворізький національний університет	5000	4887	6	9	6	–
Маріупольський державний університет	4228	7322	–	–	–	–
Одеський національний університет		35 300	–	371	200	257
Прикарпатський національний університет	561 269	20 274	1533	238 /	40	238
Харківський національний університет	140 000	16 836	15	13 808	80	11 215
Чернівецький національний університет	870 661	10 700	–	16	13	24 000

Викладеного достатньо, щоб сформувати певні уявлення щодо інформаційної представленості та доступності інформаційних ресурсів і сервісів. В академічній бібліотеці *Криворізького національного університету* (<http://lib.knu.edu.ua/>) в інституційному репозитарії є зібрання «Бібліотека», що містить інструктивні матеріали про основи розміщення матеріалів у репозитарії, оформлення профілю в Google Академія, використання платформи Web of Science, бібліографічного менеджера EndNote-online; у розділі «Віртуальна довідка» вміщено інформацію за типами, джерелами, терміном виконання запитів.

Архів виконаних довідок за період 2022–2025 рр. засвідчує наявність підготовлених і оприлюднених матеріалів за інформаційними запитами користувачів здебільшого галузевого характеру; в розділі «Відеоконсультації бібліотеки» унаочнено тематично орієнтований перелік консультацій про вибір журналу для публікації наукової статті; пошук інформації за допомогою Е-каталогу, репозитарію.

В бібліотеці *Маріупольського державного університету* (<https://mu.edu.ua/library>) упродовж 2023 р. організовано індивідуальні *онлайн-консультації* для викладачів університету за такими напрямками: створення і реєстрація наукового профілю в Google Академії; створення і поповнення авторської колекції в інституційному репозитарії; розроблені фахівцями бібліотеки методичні рекомендації зі створення профілю Publons, редагування профілю Google Scholar розміщено в зібранні «Матеріали до лекцій, тренінгів, інструкції з використання ІТ» (МДУ).

Академічною бібліотекою *Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника* (<http://lib.pnu.edu.ua/>) започатковано окремий фонд електронних повнотекстових «Наукових видань ПНУ», що становить 995 док. (здійснюється його перенесення до інституційного репозитарію). Однією зі складових інформаційно-бібліографічної діяльності бібліотеки є супровід і практична допомога з питань створення та підтримки профілів науковців на дослідницьких платформах Scopus, Web of Science, Google Scholar та ORCID і надання допомоги щодо вибору журналу, що індексуються у наукометричних базах (Scopus та Web of Science).

Розширення та поглиблення реалізації відкритої науки шляхом поповнення електронного каталогу, репозитарію, зареєстрованого в ROAR, *оцифрування рідкісних видань* та розміщення їх в електронній бібліотеці рідкісних видань визначено пріоритетними напрямками діяльності академічної бібліотеки *Одеського національного університету ім. І. Мечникова* (<https://lib.onu.edu.ua/>).

Тематичний спектр онлайн-консультацій, підготовлених фахівцями бібліотеки, сфокусовано на таких питаннях: пошукові властивості Google Академія та реєстру ORCID; індексування та впорядкування наукових публікацій; реєстрація та впорядкування профілів у БД Web of Science та Scopus; користування цифровими інструментами для перевірки власних показників публікаційної активності; пошук та відбір видань для публікації наукових праць за тематичними напрямками; редагування авторських записів користувачів репозитарію; аналіз журналів за фактором впливу Web of Science, кuartилію.

Особливістю реалізації положень відкритої науки в академічній бібліотеці *Харківського національного університету ім. В. Каразіна* (<http://www-library.univer.kharkov.ua/ukr/>) стало функціонування, окрім інституційного репозитарію, архіву рідкісних видань *eScriptorium* та архіву оцифрованих періодичних видань *Karazin. Back2News* для онлайн-доступу до перших харківських газет XIX – початку XX ст.

Проведення консультацій для першокурсників здійснюється на платформі *Zoom* і містить такий перелік питань: користування електронними ресурсами Центральної наукової бібліотеки та особливості пошуку і віддаленого доступу до баз даних, що входять до колекції *eLibraryUSA* та міжнародних баз даних.

Науково-методичне забезпечення відкритого доступу до інформаційних ресурсів *Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича* досягається шляхом підготовки та проведення онлайн-семінарів і тренінгів за такими темами: «Електронні науково-інформаційні ресурси», «Бібліографічні менеджери у діяльності науковця», «Ефективне представлення результатів досліджень у відкритому доступі», оприлюднених на сайті академічної бібліотеки (<http://www.library.chnu.edu.ua/index.php?page=ua>); розробляється механізм збирання статистики використання порталу (*Google Analytics*) та включення інформації про портал, його метаданих до світових цифрових колекцій, зокрема *EUROPEANA*.

В таблиці 3 розміщено відомості про види діяльності академічних бібліотек репрезентованих університетів та уточнено деякі значимі складові в контексті вироблення підходів до власних практик відкритої науки, впроваджуваних академічними бібліотеками університетів.

Таблиця 3

Основні напрями підтримки відкритої науки академічними бібліотеками ЗВО

Бібліотека	Ресурси відкритого доступу
Криворізький національний університет	Bentham Science, Web of Science, Scopus, ScienceDirect, Google Scholar, DOAJ, Ukrainica, Libraria, Research4Life, OpenDOAR, DOAB, AEA Journals, arXiv, ChemSpider, Search and Share chemistry, CiteSeerX
Маріупольський державний університет	ELibraryUSA та EBSCO, HathiTrust, DOAJ, DOAB, JSTOR, Web of Science и Scopus
Одеський національний університет	Web of Science, Science Direct, Scopus, EBSCOhost, ОЛДІ ПЛЮС, STATISTA.COM, Libraria, Slavic Humanities Index, Springer, Research4Life
Прикарпатський національний університет	Research4Life, електронні видання від Elsevier, Springer Nature, John Wiley & Sons, Taylor & Francis, Emerald, Sage Publications, Oxford University Press, Cambridge University Press, IOP Publishing; Edanz Learning Lab.
Харківський національний університет	Web of Science, Scopus, Science Direct, Springer Nature, eLibrary USA, Research4Life; медичні ресурси Elsevier, British Medical Journal, Journal of the Geological Society, Bentham Science
Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича	Бібліометрика української науки, Профілі науковців Чернівецького університету в Google-Scholar, Scopus, ORCID, WoS, Scopus, ScienceDirect, SpringerLink, JSTOR.

Як бачимо, у структурі представлених ресурсів відкритого доступу вміщено відомості про наукометричні, реферативні, бібліографічні бази даних, довідники та каталоги відкритого доступу до журналів відкритого доступу.

Викладені матеріали доповнимо наступними даними, що стосуються напрямів діяльності бібліотеки щодо підтримки відкритої науки, а саме підтримка академічною бібліотекою грантової діяльності – цей напрям має досить потужну інформаційну підтримку академічної бібліотеки. Так, на вебсайті академічної бібліотеки Маріупольського державного університету створено відповідний розділ, в якому відображено відомості про участь наукової та студентської спільноти у проєкті ЄС «Відкритий освітній простір для студентів і громади» EDUSPACE, що слід розглядати як один із перших кроків колаборації із громадою. Зазначимо, що це переміщений університет, більшість спільних проєктів зорієнтовано на збереження «локальної ідентичності», за словами міністра освіти України Оксена Лісового. У 2023 р. Маріупольський державний університет став членом міжнародного консорціуму з імплементації проєкту «Відкрита наука для системи вищої освіти України» (Open4UA), мета якого полягає у всебічній підтримці розвитку знанневої економіки України після війни шляхом впровадження реформ у системі вищої освіти та акцентування уваги на відкритій науці на різних рівнях, від національного до індивідуального (*Звіт ректора, 2024*).

Розширення технічної підтримки електронних версій журналів «Бібліотечний Меркурій», «Бібліо-колегіум», зокрема, призначення ідентифікаторів DOI для статей, завантаження метаданих та публікація статей на платформі *Open Journal Systems*; перевірка метаданих, генерування відповідних файлів для депонування в базу даних Crossref – всі ці напрями є складовими видавничої, редакційної діяльності фахівців бібліотеки Одеського національного університету ім. І. Мечникова.

Окрім того, академічна бібліотека здійснює інформаційно-аналітичне забезпечення науково-дослідницьких проєктів, розширює та поглиблює напрями реалізації відкритої науки шляхом поповнення електронного каталогу, репозитарію, зареєстрованого в ROAR, *оцифрування рідкісних видань*, розміщення їх в електронній бібліотеці рідкісних видань.

Важливим напрямом діяльності академічної бібліотеки є перевірка кваліфікаційних та наукових робіт на наявність елементів плагіату.

Для дотримання *академічної доброчесності* передбачено:

- підготовку інформаційно-рекомендаційних матеріалів;
- упорядкування нормативно-законодавчої бази;
- розроблення тематики заходів з академічної доброчесності;
- представлення слайд-лекції «Академічна доброчесність: нова академічна культура».

Проведення організаційно-консультативної роботи академічною бібліотекою Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича має різноаспектний характер, зокрема, в руслі академічної доброчесності:

- перевірка студентських робіт із внутрішньою базою даних та мережею інтернет;
- перевірка кандидатських і докторських робіт;
- перевірка статей, навчальних посібників, підручників, методичних рекомендацій.

Другий напрям у діяльності бібліотеки орієнтовано на проведення онлайн-семінарів за такими темами:

- електронні ресурси (відкритий доступ: інституційні, тематичні репозитарії, журнали відкритого доступу);
- робота із науковими джерелами;
- використання засобів сучасної наукової комунікації.

ВИСНОВКИ

Отже, враховуючи викладені вище тенденції впровадження елементів відкритої науки у зміст інформаційно-бібліографічної, довідкової, науково-дослідницької, організаційно-методичної діяльності академічних бібліотек класичних університетів України, беручи до уваги законодавчі документи, що унормовують кроки в напрямі вироблення власної моделі (практики) відкритої науки, напрацьований досвід у визначеному контексті, можемо зробити узагальнення, що підсумовують вищезазначене.

По-перше, інформаційна представленість бібліотек у науково-освітньому просторі університетів відображається через наявність вебсторінки бібліотеки, інформації про електронний каталог, електронний архів, оцифрування рідкісних видань. У цьому сегменті спостерігаємо такі закономірності: переважання електронних документів у структурі фонду; представлення вебресурсу «Краєзнавство» (КНУ); функціонування окремих електронних архівів оцифрованих стародруків, рідкісних видань; електронного архіву газет XIX–XX ст. (ХНУ ім. В. Каразіна); оцифрування рідкісних видань із занесенням у наукову електронну бібліотеку (ЧНУ ім. Ю. Федьковича). Зазначені факти відображають різностороннє розширення тематичного представлення електронних ресурсів в інформаційному просторі.

По-друге, довідкові сервіси академічних бібліотек у вигляді «Віртуальна довідка» представлені на сайтах п'яти бібліотек із відомостями про архів наданих довідок із різними хронологічними межами, тематично-змістовий спектр представляє біографічні, інформаційно-бібліографічні видання, підготовлені фахівцями бібліотек.

По-третє, відкритий доступ до передплачених наукометричних, реферативних, повнотекстових, цифрових платформ і інструментів практично кожною бібліотекою надається таким чином, що «ядро» цього переліку становлять авторитетні наукометричні бази даних, доповнене іншими галузевими та тематичними ресурсами, сформованими відповідно до профілю університету.

По-четверте, проведення онлайн-відеоконсультацій бібліотеками, вебінарів щодо академічної доброчесності відбувається в руслі оволодіння навичками роботи з наукометричними базами даних, формування навичок роботи з бібліографічними менеджерами, особистим профілем науковців в ORCID, Google Scholar, WoS, Scopus та інших платформах.

Академічні бібліотеки класичних університетів роблять вагомий внесок у впровадження ідей відкритої науки, забезпечуючи розвиток електронних ресурсів, функціонування репозитаріїв, створення електронних бібліотек на основі власних краєзнавчих ресурсів, надаючи відкритий доступ до міжнародних баз даних, проведення навчальних та наукових заходів для студентів і викладачів, сприяючи підвищенню наукового потенціалу університетів. Подальше удосконалення зазначених напрямів, спираючись на накопичений академічними бібліотеками досвід, створить якісно нові курси впровадження базових положень відкритої науки.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

- Бруй, О. М. (2022). Роль бібліотеки у розробленні та реалізації політики відкритої науки університету. На прикладі КПІ ім. Ігоря Сікорського. В *University Library at a New Stage of Social Communications Development* [Матеріали конференції]. Наукова бібліотека Українського державного університету науки і технологій. http://conflib.diit.edu.ua/Conf_univ_Library_2022/paper/view/26789/15271
- Верховна Рада України. (2007, 9 січня). *Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки* (Закон № 537-V). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/537-16#Text>
- Верховна Рада України. (2014, 1 липня). *Про вищу освіту* (Закон № 1556-VII). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>
- Верховна Рада України. (2021, 8 вересня). *Про прийняття за основу проекту Закону України про внесення змін до Закону України «Про бібліотеки і бібліотечну справу»* (Постанова № 1722-IX). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1722-20#Text>
- Влащенко, Л., Грищенко, Т., & Нікітенко, О. (2021). Відкрита наука у технічному університеті. В *Бібліотека і покоління: виклики, проєкції, очікування* [Матеріали конференції] (с. 26–35). Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна. <http://surl.li/slumcv>
- Жиляєв, І. (2021). Теоретичні основи формування правового та економічного забезпечення дослідницької діяльності закладів вищої освіти в контексті імплементації концепції відкритої науки. В В. Луговий & О. Петров (Ред.), *Теоретичні основи підвищення дослідницької спроможності університетів України в контексті імплементації концепції «Відкрита наука»* (с. 131–161). Інститут вищої освіти Національної академії педагогічних наук України. https://ihed.org.ua/wp-content/uploads/2021/12/doslidn-univ_2021-206p.pdf#page=132
- Звіт ректора Маріупольського державного університету кандидата політичних наук, професора Микола Трофименка за 2023 рік.* (2024). Маріупольський державний університет. <http://surl.li/vsjsoj>
- Кабінет Міністрів України. (2015, 21 жовтня). *Про затвердження Положення про набори даних, які підлягають оприлюдненню у формі відкритих даних* (Постанова № 835). Верховна Рада України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/835-2015-%D0%BF#n12>
- Кабінет Міністрів України. (2022, 8 жовтня). *Про затвердження Національного плану щодо відкритої науки* (Розпорядження № 892-р). Верховна Рада України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/892-2022-%D1%80#Text>
- Коваленко, В. (2021, 26–27 жовтня). Роль університетської бібліотеки у підтримці наукових досліджень та наукової комунікації. В *Бібліотеки і суспільство: рух у часі та просторі* [Матеріали конференції] (с. 52–58). Харківський національний медичний університет. <https://repo.knmu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/6695e566-20b1-4524-9d08-a661eac7dddd/content>
- Копанева, В. О. (2017). Наукова комунікація: від відкритого доступу до відкритої науки. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*, 2, 35–45.
- Міністерство освіти і науки України. (2021, 10 лютого). *Про затвердження дорожньої карти з інтеграції науково-інноваційної системи України до європейського дослідницького простору* (Наказ № 167). <http://surl.li/vhojli>
- Назаровець, С. (2013). Підтримка руху відкритого доступу в українському бібліотекознавстві. *Вісник Книжкової палати*, 2, 24–27.
- Рейтинг університетів України «Топ-200 Україна 2024».* (2024, 17 червня). ЄвроОсвіта. <https://euroosvita.net/index.php/?category=1&id=8252>

- Ржеуський, А., & Кунанець, Н. (2023). Дистанційні послуги наукових бібліотек класичних університетів України в умовах карантину та воєнного стану. *Бібліотечний вісник*, 2, 18–27. <https://doi.org/10.15407/bv2023.02.018>
- Ярошенко, Т. (2024). Управління дослідницькими даними: можливості та виклики для бібліотек України. В *Відкрита наука та інновації в Україні 2024* [Матеріали конференції]. Державна науково-технічна бібліотека України. <http://surl.li/ahgrtk>
- Ярошенко, Т., Сербін, О., & Ярошенко, О. (2022). Відкрита наука: роль університетів та бібліотек у сучасних змінах наукової комунікації. *Цифрова платформа: інформаційні технології в соціокультурній сфері*, 5(2), 277–292. <https://doi.org/10.31866/2617-796X.5.2.2022.270132>
- Bethesda statement on open access publishing*. (2003). Earlham College. <http://legacy.earlham.edu/~peters/fos/bethesda.htm>
- Budapest Open Access Initiative. (2002, 14 лютого). *Будапештська ініціатива відкритого доступу* (А. Ю. Василенко, пер.). <https://www.budapestopenaccessinitiative.org/read/ukrainian-translation/>
- Budapest Open Access Initiative. (2012, 12 вересня). *Десять років Будапештській ініціативі відкритого доступу: запроваджуючи відкритість за замовчуванням* (А. Ю. Василенко, пер.). <https://www.budapestopenaccessinitiative.org/boai10/ukrainian-translation/>
- Budapest Open Access Initiative. (2022, March 15). *The Budapest Open Access Initiative: 20th anniversary recommendations*. <https://www.budapestopenaccessinitiative.org/boai20/>
- Center for Open Science. (n.d.). *Open Science*. Retrieved December 1, 2024, from <https://www.cos.io/open-science>
- Dezuanni, M., & Osman, K. (2024). *IFLA Trend Report 2024: Facing the future of information with confidence*. International Federation of Library Associations and Institutions. <https://repository.ifla.org/items/ae4dfcc0-8def-4318-8c4c-7f0507d15609>
- Hicks, D., Wouters, P., Waltman, L., de Rijcke, S., & Rafols, I. (2015). Bibliometrics: The Leiden Manifesto for research metrics. *Nature*, 520, 429–431. <https://doi.org/10.1038/520429a>
- Hulai, O., & Herasymchuk, H. (2024). Principles of open science in the activities of a technical University. *Economics & Education*, 9(1), 28–34. <https://doi.org/10.30525/2500-946X/2024-1-5>
- Kaliuzhna, N., & Hauschke, C. (2024). Open access in Ukraine: Characteristics and evolution from 2012 to 2021. *Quantitative Science Studies*, 5(4), 1022–1041. https://doi.org/10.1162/qss_a_00324
- Kliushnyk, I. A., Kolesnykova, T. O., & Shapoval, O. S. (2019). Unified digital infrastructure of the modern scientific library on the basis of Web-technologies. *Science and Transport Progress*, 1(79), 64–80. <https://doi.org/10.15802/stp2019/160434>
- Policy. (n.d.). In *Cambridge Dictionary*. Retrieved December 1, 2024, from <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/policy?q=policy>
- San Francisco Declaration on Research Assessment*. (n.d.). DORA. Retrieved December 1, 2024, from <https://sfdora.org/read/>
- Tzanova, S. (2020). Changes in academic libraries in the era of Open Science. *Education for Information*, 36(3), 281–299. <https://content.iospress.com/articles/education-for-information/efi190259>
- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. (2020). *First draft of the UNESCO Recommendation on Open Science*. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000374837>
- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. (2021). *UNESCO Recommendation on Open Science*. <https://doi.org/10.54677/MNMH8546>

REFERENCES

- Bethesda statement on open access publishing*. (2003). Earlham College. <http://legacy.earlham.edu/~peters/fos/bethesda.htm> [in English].

- Brui, O. M. (2022). Rol biblioteki u rozroblenni ta realizatsii polityky vidkrytoi nauky universytetu. Na prykladi KPI im. Ihoria Sikorskoho [The library role in the development and implementation of the open science policy of the university. On the example of the Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute]. In *University Library at a New Stage of Social Communications Development* [Conference proceedings]. Scientific Library Ukrainian State University of Science and Technologies. http://conflib.diit.edu.ua/Conf_univ_Library_2022/paper/view/26789/15271 [in Ukrainian].
- Budapest Open Access Initiative. (2002, February 14). *Budapeshtska initsiatyva vidkrytoho dostupu* [Budapest Open Access Initiative] (A. Yu. Vasylenko, Trans.). <https://www.budapestopenaccessinitiative.org/read/ukrainian-translation/> [in Ukrainian].
- Budapest Open Access Initiative. (2012, September 12). *Desiat roktiv Budapeshtskii initsiatyvi vidkrytoho dostupu: zaprovadzhuiuchy vidkrytist za zamovchuvanniam* [Ten years of the Budapest Open Access Initiative: Making openness the default] (A. Yu. Vasylenko, Trans.). <https://www.budapestopenaccessinitiative.org/boai10/ukrainian-translation/> [in Ukrainian].
- Budapest Open Access Initiative. (2022, March 15). *The Budapest Open Access Initiative: 20th anniversary recommendations*. <https://www.budapestopenaccessinitiative.org/boai20/> [in English].
- Cabinet of Ministers of Ukraine. (2015, October 21). *Pro zatverdzhennia Polozhennia pro nabory danykh, yaki pidliahaiut opryliudnenniu u formi vidkrytykh danykh* [On approval of the Regulation on data sets subject to publication in the form of open data] (Resolution No. 835). Verkhovna Rada of Ukraine. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/835-2015-%D0%BF#n12> [in Ukrainian].
- Cabinet of Ministers of Ukraine. (2022, October 8). *Pro zatverdzhennia Natsionalnoho planu shchodo vidkrytoi nauky* [On approval of the National plan for open science] (Order. No. 892-r). Verkhovna Rada of Ukraine. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/892-2022-%D1%80#Text> [in Ukrainian].
- Center for Open Science. (n.d.). *Open Science*. Retrieved December 1, 2024, from <https://www.cos.io/open-science> [in English].
- Dezuanni, M., & Osman, K. (2024). *IFLA Trend Report 2024: Facing the future of information with confidence*. International Federation of Library Associations and Institutions. <https://repository.ifla.org/items/ae4dfcc0-8def-4318-8c4c-7f0507d15609> [in English].
- Hicks, D., Wouters, P., Waltman, L., de Rijcke, S., & Rafols, I. (2015). Bibliometrics: The Leiden Manifesto for research metrics. *Nature*, 520, 429–431. <https://doi.org/10.1038/520429a> [in English].
- Hulai, O., & Herasymchuk, H. (2024). Principles of open science in the activities of a technical University. *Economics & Education*, 9(1), 28–34. <https://doi.org/10.30525/2500-946X/2024-1-5> [in English].
- Kaliuzhna, N., & Hauschke, C. (2024). Open access in Ukraine: Characteristics and evolution from 2012 to 2021. *Quantitative Science Studies*, 5(4), 1022–1041. https://doi.org/10.1162/qss_a_00324 [in English].
- Kliushnyk, I. A., Kolesnykova, T. O., & Shapoval, O. S. (2019). Unified digital infrastructure of the modern scientific library on the basis of Web-technologies. *Science and Transport Progress*, 1(79), 64–80. <https://doi.org/10.15802/stp2019/160434> [in English].
- Kopanieva, V. O. (2017). Naukova komunikatsiia: vid vidkrytoho dostupu do vidkrytoi nauky [Scientific communication: From open access to open science]. *Library Science. Record Studies. Informology*, 2, 35–45 [in Ukrainian].
- Kovalenko, V. (2021, October 26–27). Rol universytetskoï biblioteki u pidtrymtsi naukovykh doslidzhen ta naukovoï komunikatsii [The role of the university library in supporting scientific research and scientific communication]. In *Biblioteki i suspilstvo: rukh u chasi ta prostori* [Libraries and society: Movement in time and space] [Conference proceedings] (pp. 52–58). Kharkiv National Medical University. <https://repo.knmu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/6695e566-20b1-4524-9d08-a661eac7d4dd/content> [in Ukrainian].

- Ministry of Education and Science of Ukraine. (2021, February 10). *Pro zatverdzhennia dorozhnoi karty z intehtatsii naukovo-innovatsiinoi systemy Ukrainy do yevropeiskoho doslidnytskoho prostoru* [On approval of the roadmap for the integration of the scientific and innovative system of Ukraine into the European research area] (Order No. 167). <http://surl.li/vhojli> [in Ukrainian].
- Nazarovets, S. (2013). Pidtrymka rukhu vidkrytoho dostupu v ukrainskomu bibliotekoznavstvi [Support for the open access movement in Ukrainian library science]. *Bulletin of the Book Chamber*, 2, 24–27 [in Ukrainian].
- Policy. (n.d.). In *Cambridge Dictionary*. Retrieved December 1, 2024, from <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/policy?q=policy> [in English].
- Reitynh universytetiv Ukrainy "Top-200 Ukraina 2024" [Ranking of Ukrainian universities "Top 200 Ukraine 2024"]. (2024, June 17). EuroOsvita. <https://euroosvita.net/index.php/?category=1&id=8252> [in Ukrainian].
- Rzheuskyi, A., & Kunanets, N. (2023). Dystantsiini posluhy naukovykh bibliotek klasychnykh universytetiv Ukrainy v umovakh karantynu ta voiennoho stanu [Remote services of scientific libraries of classical universities of Ukraine under quarantine and martial state]. *Biblioteknyi visnyk*, 2, 18–27. <https://doi.org/10.15407/bv2023.02.018> [in Ukrainian].
- San Francisco Declaration on Research Assessment. (n.d.). DORA. Retrieved December 1, 2024, from <https://sfedora.org/read/> [in English].
- Tzanova, S. (2020). Changes in academic libraries in the era of Open Science. *Education for Information*, 36(3), 281–299. <https://content.iospress.com/articles/education-for-information/efi190259> [in English].
- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. (2020). *First draft of the UNESCO Recommendation on Open Science*. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000374837> [in English].
- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. (2021). *UNESCO Recommendation on Open Science*. <https://doi.org/10.54677/MNMH8546> [in English].
- Verkhovna Rada of Ukraine. (2007, January 9). *Pro Osnovni zasady rozvytku informatsiinoho suspilstva v Ukraini na 2007–2015 roky* [On the Basic principles for the development of an information-oriented society in Ukraine for 2007–2015] (Law No. 537-V). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/537-16#Text> [in Ukrainian].
- Verkhovna Rada of Ukraine. (2014, July 1). *Pro vyshchu osvitu* [On higher education] (Law No. 1556-VII). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> [in Ukrainian].
- Verkhovna Rada of Ukraine. (2021, September 8). *Pro pryiniattia za osnovu proektu Zakonu Ukrainy pro vnesennia zmin do Zakonu Ukrainy "Pro biblioteky i biblioteknu spravu"* [On adoption as a basis of the draft Law of Ukraine on amendments to the Law of Ukraine "On libraries and library affairs"] (Resolution No. 1722-IX). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1722-20#Text> [in Ukrainian].
- Vlashchenko, L., Hryshchenko, T., & Nikitenko, O. (2021). Vidkryta nauka u tekhnichnomu universyteti [Open science in Technical University]. In *Biblioteka i pokolinnia: vyklyky, proektsii, ochikuvannia* [Library and generation: challenges, projections, expectations] [Conference proceedings] (pp. 26–35). V. N. Karazin Kharkiv National University. <http://surl.li/slumcv> [in Ukrainian].
- Yaroshenko, T. (2024). Upravlinnia doslidnytskymy danymy: mozhlyvosti ta vyklyky dlia bibliotek Ukrainy [Research data management: Opportunities and challenges for Ukrainian libraries]. In *Vidkryta nauka ta innovatsii v Ukraini 2024* [Open science and innovation in Ukraine 2024] [Conference proceedings]. The State Scientific and Technical Library of Ukraine. <http://surl.li/ahgrtk> [in Ukrainian].
- Yaroshenko, T., Serbin, O., & Yaroshenko, O. (2022). Vidkryta nauka: rol universytetiv ta bibliotek u suchasnykh zminakh naukovi komunikatsii [Open science: The role of universities and libraries in modern changes in scientific communication]. *Digital Platform: Information*

- Technologies in Sociocultural Sphere*, 5(2), 277–292. <https://doi.org/10.31866/2617-796X.5.2.2022.270132> [in Ukrainian].
- Zhyliayev, I. (2021). Teoretychni osnovy formuvannia pravovoho ta ekonomichnoho zabezpechennia doslidnytskoi diialnosti zakladiv vyshchoi osvity v konteksti implementatsii kontseptsii vidkrytoi nauky [Theoretical foundations of the formation of legal and economic support for research activities of higher education institutions in the context of the implementation of the concept of open science]. In V. Luhovyi & O. Petroie (Eds.), *Teoretychni osnovy pidvyshchennia doslidnytskoi spromozhnosti universytetiv Ukrainy v konteksti implementatsii kontseptsii "Vidkryta nauka"* [Theoretical foundations of increasing the research capacity of Ukrainian universities in the context of implementing the concept of "Open science"] (pp. 131–161). Institute of Higher Education of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine. https://ihed.org.ua/wp-content/uploads/2021/12/doslidn-univ_2021-206p.pdf#page=132 [in Ukrainian].
- Zvit rektora Mariupolskoho derzhavnoho universytetu kandydata politychnykh nauk, profesora Mykola Trofymenka za 2023 rik* [Report of the rector of Mariupol State University, candidate of political sciences, professor Mykola Trofymenko for 2023]. (2024). Mariupol State University. <http://surl.li/vsjsoj> [in Ukrainian].

UDC 027.7(477):[001.103-025.28:316.77:004.77

Nataliia Kobyzhcha,
*PhD in Cultural Studies, Associate Professor,
Kyiv National University of Culture and Arts
(Kyiv, Ukraine)
e-mail: shtefanka@ukr.net
ORCID ID: 0000-0003-1683-3325*

Liudmyla Prokopenko,
*PhD in Cultural Studies, Associate Professor
Kyiv National University of Culture and Arts
(Kyiv, Ukraine)
e-mail: lyudmila976@ukr.net
ORCID ID: 0000-0002-9095-8428*

ACADEMIC LIBRARIES OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS IN PROVIDING OPEN ACCESS: FROM CONCEPT TO IMPLEMENTATION OF OWN OPEN SCIENCE PRACTICES

The aim of the article is to identify forms and types of electronic information resources and services prepared and published by academic libraries of higher education institutions of Ukraine which, accordingly, reflect the purpose and content of the goals, values and policies of the Open Science Movement (OSM).

The research methods ground on the application of a systemic and structural approach, which makes it possible to perceive the subject under consideration as a holistic multifaceted entity, its connections, relations, which are also a combination of a certain number of elements.

Scientific novelty. It is assumed that the presented overview and description of the main components of the Open Access Movement, explicated in a variety of services and information resources, provides free access to scientific data, publications, promotes and ensures the availability and dissemination of knowledge without spatial and temporal restrictions.

Main conclusions. Academic libraries of Ukrainian higher education institutions make a significant contribution to the implementation of the Open Science concept. The state of information representation of libraries in the scientific and educational space of universities has been determined, which is reflected in the availability of the library's website, information about the electronic catalogue, electronic archive, and digitisation of rare publications. In this segment, we observe the following patterns: predominance of electronic documents in the structure of the collection; presentation of the web resource «Local History» (KNU); functioning of separate electronic archives of digitised old printed books, rare editions; electronic archive of newspapers of the 19th–20th centuries (V. Karazin Kharkiv National University); digitisation of rare editions with their inclusion in the scientific digital library (Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University). These facts reflect the diverse expansion of the thematic representation of electronic resources in the information space. It is established that almost every library provides open access to subscribed scientometric, abstract, full-text, digital platforms and tools in such a way that the “core” of this list is made up of authoritative scientometric databases, supplemented by other sectoral and thematic resources formed in accordance with the university profile.

The academic libraries of classical universities make a significant contribution to the implementation of the ideas of Open Science, ensuring the development of electronic resources, the functioning of repositories, the creation of digital libraries based on their own local history resources, and digitised documents.

Keywords: Open Science; academic libraries; classical universities; open access information resources; virtual exhibitions; virtual reference.

Надійшла 27.11.2024

Прийнята 26.02.2025

Стаття була вперше опублікована онлайн 11.07.2025

This is an open access journal, and all published articles are licensed under a Creative Commons Attribution 4.0.